

УДК 378.378.14

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/79-1-37>**Володимир БОНДАРЕНКО,***orcid.org/0000-0003-2407-5923**кандидат педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри філософії та психології професійної підготовки
Харківського національного автомобільно-дорожнього університету
(Харків, Україна) vvbond170@gmail.com***Жанна ЧЕРКАШИНА,***orcid.org/0000-0003-3506-2503**кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри філософії та психології професійної підготовки
Харківського національного автомобільно-дорожнього університету
(Харків, Україна) zhanna_cherckazhina@ukr.net*

МОТИВАЦІЯ ТА ШЛЯХИ ОСУЧАСНЕННЯ МОТИВАЦІЙНИХ ПІДХОДІВ ДО ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ-ПЕДАГОГІВ

У статті розглянуто особливості мотиваційного забезпечення навчального процесу з підготовки інженерно-педагогічних кадрів до навчання та майбутньої професійної діяльності, без чого неможливо підготувати ні інженерно-педагогічні кадри для системи професійної (професійно-технічної) освіти, ні майбутніх кваліфікованих виробників для промисловості України. На сьогодні про мотивацію до навчальної діяльності в технічних ЗВО написано чимало наукових розвідок. Ні для кого не є секретом той факт, що саме вона виступає основним чинником успішного оволодіння знаннями та професійними компетентностями. У даному дослідженні автори акцентують свою увагу на особистісних якостях майбутнього інженера-педагога, на його мотивації до таких важливих її складових як саморозвиток, навички удосконалення професійних знань протягом життя, на соціальній взаємодії та умінні працювати в команді. Розгляд усіх цих якостей майбутнього інженера-педагога сьогодні вже не можливий без урахування багатофакторності процесу мотивації, тобто її внутрішніх складових (когнітивних, психологічних й емоційних) та зовнішніх (соціально-економічних і культуротворчих), без урахування стрімкого розвитку інноваційних технологій та цифрових інструментів, без урахування глобалізаційних процесів, що відбуваються у світі та інтеграційних процесів, що відбуваються у сучасному виробництві.

Окрім того, осучаснення освітньої системи з підготовки майбутніх інженерів-педагогів потребує такого важливого інструменту як індивідуалізація навчання з урахуванням особистісних характеристик кожного здобувача освіти. І цей перелік особливостей підготовки сучасного фахівця є далеко не остаточним, його можна продовжувати, адже стрімкі темпи розвитку суспільства і промисловості ставлять перед системою вищої освіти мало не щодня все нові й нові вимоги.

Висновки, запропоновані авторами, носять практичний характер і можуть бути рекомендовані до впровадження в навчальний процес з підготовки майбутніх інженерів-педагогів.

Ключові слова: мотивація до навчання, професійна діяльність, психолого-педагогічна діяльність, професійна та професійно-технічна освіта, мотиваційні чинники, освітній процес, сучасні підходи до мотивації.

Volodymyr BONDARENKO,*orcid.org/0000-0003-2407-5923**Candidate of Pedagogical Sciences, Professor,
Head of the Department of Philosophy and Pedagogy of Professional Training
Kharkiv National Automobile and Highway University
(Kharkiv, Ukraine) vvbond170@gmail.com***Zhanna CHERKASHYNA,***orcid.org/0000-0003-3506-2503**Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor at the Department of Philosophy and Pedagogy of Professional Training
Kharkiv National Automobile and Highway University
(Kharkiv, Ukraine) zhanna_cherckazhina@ukr.net*

MOTIVATION AND WAYS TO MODERNIZE MOTIVATIONAL APPROACHES TO TRAINING FUTURE ENGINEERING EDUCATORS

The article deals with the peculiarities of motivational provision in the educational process for the training of engineering and teaching staff, without which it is impossible to prepare either engineering or teaching personnel for the vocational education system or future qualified workers for the Ukrainian industry. To date, much research has been written on the motivation to study in technical universities. It is no secret that motivation is the key factor in the successful acquisition of knowledge and professional competencies. In this study, the authors focus on the personal qualities of future engineer-teachers, their motivation toward such important components as self-development, the ability to enhance professional knowledge throughout life, social interaction, and the ability to work in a team. Analyzing all these qualities of a future engineer-teacher is no longer possible today without considering the multifaceted nature of the motivational process, i.e., its internal components (cognitive, psychological, and emotional) and external ones (socio-economic and cultural), along with the rapid development of innovative technologies and digital tools, as well as the globalization processes taking place in the world and the integration processes occurring in modern production.

Moreover, the modernization of the educational system for training future engineer-teachers requires such an important tool as the individualization of education, taking into account the personal characteristics of each student. This list of features for training a modern specialist is far from exhaustive and can be extended further, as the rapid pace of societal and industrial development places new demands on the higher education system almost daily.

The conclusions proposed by the authors are practical and can be recommended for implementation in the educational process for training future engineer-teachers.

Key words: motivation to learn, professional activity, psychological and pedagogical activity, vocational and vocational education, motivational factors, educational process, modern approaches to motivation.

Постанова проблеми мотивації до навчання та професійної діяльності у підготовці інженерів-педагогів. Мотивація до навчання завжди була й залишається ключовим чинником в умовах швидких соціально-економічних змін суспільства, у розвитку нових технологій та глобалізації, адже саме вона визначає рівень успішності здобувача вищої освіти, якості його готовності до практичної діяльності та соціалізації в суспільстві. Без розуміння та врахування мотиваційних механізмів неможливо побудувати жодну сучасну освітню систему, створити ефективну освітню програму, підвищити продуктивність праці й бути конкурентним на ринку праці.

Сьогодні сучасні науковці та педагоги-практики, на жаль, відзначають помітне зниження мотиваційної готовності інженерів-педагогів до навчального процесу. Безумовно, цьому значною мірою посприяли форс-мажорні обставини останніх років – це пандемія COVID-19 та широкомасштабна агресія росії проти нашої держави та її незалежності. Особливо падіння мотивації до навчання можна спостерігати в прифронтових регіонах України на сході та півдні, тобто там, де існує загроза життю здобувачів освіти й вони змушені брати участь у навчальному процесі онлайн.

Аналіз досліджень. Психолого-педагогічні дослідження, присвячені використанню різних засобів мотивації, були проведені багатьма науковцями, серед яких В. Андрющенко, Н. Брюханова, І. Зязюн, О. Коваленко, М. Лазарєв, В. Лозова, Н. Пророк, Л. Кондратенко, Г. Троцько та інші (Пророк, Кондратенко, 2020: 131).

Поняття мотиву, його природа та структура, а також формування та розвиток беруть свій початок ще з праць видатного австрійського психолога та психоаналітика Зигмунда Фрейда, приділяв увагу дослідженню цього питання й український педагог-класик В. Сухомлинський. Серед сучасних вітчизняних педагогів і науковців можна виокремити такі імена дослідників мотивації в навчальному процесі як О. Бондарчук, Л. Карамушка, Н. Худякова, Музиченко-Козловський А.В. (Пророк, Кондратенко, 2020: 131) та інші.

Аксіоматичним і беззаперечним серед дослідників проблем мотивації, педагогів та психологів є те, що всі вони одностайно погоджуються із тим, що якість будь-якої діяльності та її результативність залежать саме від трьох складових: мотивів, потреб і мотивації.

Не менший інтерес до дослідження мотивації та її впливу на становлення особистості приділяється й зарубіжними науковцями, які досліджують як психологічні аспекти внутрішньої мотивації, так і зовнішні глобалізаційні й соціально-економічні аспекти даної проблематики. Серед найбільш значимих питань можна виокремити теорію соціального навчання та концепції самоефективності канадського психолога Альберта Бандури, який акцентував увагу на моделюванні та наслідуванні для розвитку мотивації, американського психолога Віктора Врума, автора теорії очікувань при вивченні мотивації в контексті організаційної поведінки, Едварда Десі та Річарда Райана – американських психологів, авторів теорії самовизначення через вивчення внутрішньої та зовнішньої

мотивації та її впливу на навчання та професійну діяльність та багато інших.

І, все ж таки, незважаючи на значний інтерес до проблеми мотивації та її досліджень, сьогодні ми ще маємо значну кількість проблемних та недостатньо досліджених питань, серед яких є й мотивація та шляхи осучаснення мотиваційних підходів до підготовки майбутніх інженерів-педагогів.

Мета статті – аналіз мотивації та визначення шляхів осучаснення мотиваційних підходів до підготовки майбутніх інженерів-педагогів для підвищення їх професійної ефективності та успішної адаптації до сучасних умов навчання.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні вся освітня система України знаходиться в режимі реформ та оновлення змісту освіти. Такий реформаторський підхід не обійшов стороною й підготовку інженерів-педагогів для системи професійної та професійно-технічної освіти в технічних ЗВО України. Особливістю цільової підготовки інженерів-педагогів для системи професійної та професійно-технічної освіти є те, що кількість проблем у результаті реформування чомусь не зменшується, а невпинно зростає. Таке зростання викликане не недоліками підходів до реформування, а масштабами змін, які відбуваються в сучасному освітньому середовищі та на виробництві, у суспільному та економічному розвитку нашої країни й які потребують перегляду традиційних точок зору на мотивацію та нових методів і підходів до вирішення цього питання.

До актуальних проблем сьогодення в системі професійної та професійно-технічної освіти можна віднести:

- відсутність особистої зацікавленості майбутніх інженерів-педагогів в педагогічній діяльності через комплекс проблем в ЗПТО, вони не бачать перспектив та зв'язку між навчанням та своїми майбутніми професійними цілями;

- падіння рівня мотивації майбутніх інженерів-педагогів та учнів системи професійних та професійно-технічних закладів освіти через форс-мажорні обставини, які викликані війною, а саме: руйнування підприємств у результаті ворожих бомбардувань і зменшення їхніх потужностей. Особливо це стосується прифронтових областей сходу та півдня України;

- незавершеність процесу перебудови всієї системи професійної та професійно-технічної освіти, що не може не позначатись на мотивації до навчання в цих закладах освіти;

- падіння й одночасне зростання рівня зовнішньої мотивації в учнів закладів професійної та професійно-технічної освіти (падіння престижу

робочих професій і в той же час зростання кількості учнів саме через ті форс-мажорні обставини, про які йшлося вище);

- неможливістю підготовки представників робочих професій онлайн, а це призводить до різкого зниження кількості працюючих ЗПТО в прифронтових регіонах;

- природними розбіжностями в типах зовнішньої та внутрішньої мотивації у здобувачів інженерно-педагогічної освіти й учнів ЗПТО та схожість типів зовнішньої мотивації;

- перевантаженістю та стресом, викликаними проблемами онлайн навчання: відсутність живого спілкування з одногрупниками, низький рівень формування навичок колективної роботи в групі, проблеми з вимкненнями світла та нестійкою роботою Інтернету тощо.

З огляду на такий достатньо значний список проблем, пов'язаних із мотиваційним забезпеченням як системи професійної та професійно-технічної освіти, так і проблем підготовки майбутніх інженерів-педагогів науковці, педагоги та психологи працюють над їхнім вирішенням. Серед найбільш перспективних механізмів нам вбачаються такі підходи, які не поділяють мотивацію за класичною схемою – зовнішня та внутрішня мотивація, адже зовнішні мотиви і внутрішні мотиви не завжди знаходяться в опозиції, а їхнє поєднання може бути вирішальним у формуванні ставлення до навчання та соціальної поведінки майбутнього виробничника. Такий підхід отримав назву концепція змішаної мотивації в якій взаємодіють зовнішня та внутрішня мотивації, що в результаті дозволяє створити унікальний персональний мотиваційний профіль кожного учасника навчального процесу. Більше того, даний мотиваційний профіль є багатофакторним і включає в себе зв'язок мотивації з особливостями ментального стану майбутнього інженера-педагога та учня професійного чи професійно-технічного закладу освіти, а це, у свою чергу, дозволяє враховувати їхній психологічний стан, емоційний і стресовий стан, їхнє задоволення від навчального процесу та ставлення до майбутньої професійної діяльності (Белова, 2021: 185).

Окрім даної концепції на увагу заслуговують ще й інтегративні підходи до мотивації, які дозволяють поєднувати різні теорії та підходи до мотивації, щоб створити більш комплексне розуміння цього феномену. Завдяки такому підходу до дослідження та вирішення проблем мотиваційного забезпечення навчального процесу в закладах інженерно-педагогічної й професійної та професійно-технічної освіти з'являється можли-

вість кращого мотивування даного контингенту до навчання та майбутньої професійної діяльності в умовах реального виробництва (Semerikov S., 2022: 180).

З огляду на далеко неповний перелік актуальних проблем мотиваційного забезпечення практичної діяльності майбутніх інженерів-педагогів та учнів системи професійної й професійно-технічної освіти й пошуку шляхів їхнього вирішення та виходячи з тривалого досвіду роботи з майбутніми інженерами-педагогами, в якості шляхів подолання цих проблем ми вважаємо за необхідне акцентувати увагу майбутніх викладачів системи професійної та професійно-технічної освітніх систем:

- на формуванні умінь і навичок мотиваційного супроводу навчального процесу у ЗПТО;
- на роль викладача як мотиватора: важливість підготовки викладачів, здатних ефективно мотивувати своїх учнів (Белова, 2021: 183);
- на більш глибокому вивченні методів індивідуалізації навчання майбутніх виробничників, без чого не можливе врахування мотиваційних особливостей кожного учня;
- на умінні розрізняти та враховувати різноманіття психотипів учнів та їхньої мотивації до навчання та майбутньої професійної діяльності;
- на уміння адаптації педагогічних методик до мотиваційних запитів майбутніх виробничників;
- на уміння оволодівати інноваційними педагогічними методиками й їхнього використання в навчальному процесі, без чого сьогодні вже

неможливо мотиваційно забезпечувати постійно зростаючі потреби виробництва та ринку праці;

– на напрацювання механізмів мотиваційного забезпечення навчального процесу в ЗПТО засобами дистанційного навчання, що вимагає нових підходів до мотивації учнів, адже такий формат навчального процесу, як показує досвід, безумовно впливає на рівень їхньої залученості до командної роботи та відповідальності за результати навчальної діяльності в цілому тощо.

Висновки. Таким чином, вирішення питання мотивації до навчання та професійної діяльності полягає у врахуванні сучасних соціально-економічних умов, технологічних досягнень, культурних змін та нових наукових підходів. Ці фактори роблять дослідження мотивації важливим та актуальним завданням для педагогічної та психологічної науки, відкриваючи нові можливості для підвищення ефективності навчальних і професійних процесів у підготовці як майбутніх інженерів-педагогів до практичної діяльності у ЗПТО, так і самих учнів.

Безумовно, зазначений погляд є далеко не вичерпним і потребує подальших досліджень, особливо з огляду на появу нових освітніх технологій, глобалізаційних зрушень та інтеграційних процесів у сучасному світі, перманентного впливу інноваційних технологічних рішень в галузі науки та техніки, що потребують адаптації мотиваційних стратегій забезпечення освітнього процесу в закладах професійної та професійно-технічної освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Drushlyak M. G. Methodology of formation of modeling skills based on a constructive approach (on the example of GeoGebra). *CTE Workshop Proceedings*. 2021. Vol. 8. P. 458–472.
2. Gokbulut B. The effect of Mentimeter and Kahoot applications on university students'e-learning. *World Journal on Educational Technology : Current Issues*. 2020. Vol. 12, № 2. P. 107–116.
3. Белова О.Б. Проблематика мотиваційної готовності до навчання в школі дітей старшого дошкільного віку. *Педагогічні науки: теорія та практика*. Запоріжжя: Видавничий дім «Гельветика». 2021. № 2 (38). С. 181–188. <http://journalsofznu.zp.ua/index.php/pedagogics/article/view/2523/2409>
4. Пророк Н.В., Кондратенко Л.О., Манилова Л. М. та ін.; Психологічна діагностика мотивації особистості до навчання в умовах інформаційного суспільства: монографія / Н. В. Пророк, Л. О. Кондратенко, Л. М. Манилова та ін.; за ред. Н. В. Пророк. Київ : Видав. Дім «Слово», 2020. 131 с.
5. Developing Future Masters'of Industrial Training of Motor Transport Profile Readiness for Applying Digital Technologies in the Conditions of Education Digitalization. *Internationaal journal of computer science and network security*. 2022. № 22.5. P. 559–564.
6. Likarchuk N., Velychko, Z., Andrieieva O., Lenda R., Vusyk H. Manipulation as an element of the political process in social networks. *Cuestiones Políticas*. 2023. № 41(76). P. 769–779.
7. Ma W. Engaged Learning and Innovative Teaching in Higher Education: Digital Technology, Professional Competence, and Teaching Pedagogies. Springer. 2024. 519 p.
8. Mintii I. S. Blended learning: definition, concept, and relevance. *Educational Dimension*. 2023. Vol. 8. P. 85–111.
9. Prester J., Schlagwein D., Cecez-Kecmanovic D. Crowdsourcing for education: literature review, conceptual framework, and research agenda. Twenty-Seventh European Conference on Information Systems (ECIS – 2019), Stockholm/Uppsala, Sweden. 2019. P. 1–19.
10. Reardon M., Leonard J. Integrating Digital Technology in Education: School-University-Community Collaboration. Information Age Publishing. 2019. 290 p.
11. Semerikov S. Design methodology for immersive educational resources. *Educational Dimension*. 2022. Vol. 6. P. 176–199.

12. Vezirov T. G., Kormakova V. N., Fensel A., Lapina M. A. Practical Implementation of the Process of Digitalization of Education in Master Programs. *ARPHA Proceedings*. 2020. № 3. P. 2731–2743.
13. Бевз А. В. Особливості формування професійної компетентності фахових молодших бакалаврів. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. 2020. Вип. 191, № 1. С. 212–216.
14. Петренко Л. М. Теоретико-методологічні підходи до забезпечення дистанційного навчання в закладах професійної (професійно-технічної) освіти. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка*. 2018. Вип. 2(37), ч. 2. С. 90–96.
15. Удич З. І., Шульга І. М., Миронова Л. А. Студентоцентричний підхід в умовах цифровізації навчання. *Інноваційна педагогіка*. 2023. Вип. 56. Т. 2. С. 151–154.

REFERENCES

1. Drushlyak M. G. (2021). Methodology of formation of modeling skills based on a constructive approach (on the example of GeoGebra). *CTE Workshop Proceedings*, 8, 458–472
2. Gokbulut B. (2020). The effect of Mentimeter and Kahoot applications on university students'e-learning. *World Journal on Educational Technology: Current Issues*, 12(2), 107–116
3. Bielova, O.B. (2021). Problematyka motyvatsiinoi hotovnosti do navchannia v shkoli ditei starshoho doshkilnoho viku [Problems of motivational readiness to study at school of children of older preschool age]. *Pedahohichni nauky: teoriia ta praktyka. Zaporizhzhia: Vydavnychiy dim «Helvetyka»*, 2(38). P. 181–188. <http://journalsofznu.zp.ua/index.php/pedagogics/article/view/2523/2409> [in Ukrainian].
4. Prorok N., Kondratenko, L. Manylova ta in.; za red. N. V. Prorok. (2020). *Psykhologichna diagnostyka motyvatsiinoi osobystosti do navchannia v umovakh informatsiinoho suspilstva: [Psychological diagnosis of the individual's motivation to study in the conditions of the information society] monohrafiia / N. V. Prorok, L. O. Kondratenko, L. M. Manylova ta in.; za red. N. V. Prorok. Kyiv : Vydav. Dim "Slovo", 131 s.* [in Ukrainian].
5. Kovalchuk V., Tkachenko N., Soroka V., Tomash V., Kovalchuk A. (2022). Forming and Developing Future Masters' of Industrial Training of Motor Transport Profile Readiness for Applying Digital Technologies in the Conditions of Education Digitalization. *International journal of computer science and network security*, 22.5, 559–564
6. Likarchuk N., Velychko, Z., Andrieieva O., Lenda R., Vusyk H. (2023). Manipulation as an element of the political process in social networks. *Cuestiones Políticas*, 41(76), 769–779
7. Ma W. (2024). *Engaged Learning and Innovative Teaching in Higher Education: Digital Technology, Professional Competence, and Teaching Pedagogies*. Springer
8. Mintii I. S. (2023). Blended learning: definition, concept, and relevance. *Educational Dimension*, 8, 85–111.
9. Prester J., Schlagwein D., Cecez-Kecmanovic D. (2019). Crowdsourcing for education: literature review, conceptual framework, and research agenda. *Twenty-Seventh European Conference on Information Systems (ECIS – 2019)*, Stockholm-Uppsala, Sweden, 1–19.
10. Reardon M., Leonard J. (2019). *Integrating Digital Technology in Education: School-University-Community Collaboration*. Information Age Publishing
11. Semerikov S. (2022). Design methodology for immersive educational resources. *Educational Dimension*, 6, 176–199
12. Vezirov T. G., Kormakova V. N., Fensel A., Lapina M. A. (2020). Practical Implementation of the Process of Digitalization of Education in Master Programs. *ARPHA Proceedings*, 3, 2731–2743.
13. Бевз А. В. (2020). Особливості формування професійної компетентності фахових молодших бакалаврів [Features of the formation of professional competence of professional junior bachelors]. *Naukovi zapysky. Serii: Pedahohichni nauky – Scientific notes. Series: Pedagogical Sciences*, 191(1), 212–216 [in Ukrainian].
14. Петренко Л. М. (2018). Теоретико-методологічні підходи до забезпечення дистанційного навчання в закладах професійної (професійно-технічної) освіти [Theoretical and methodological approaches to providing distance learning in institutions of vocational education]. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка – Bulletin of Hlukhiv Oleksandr Dovzhenko National Pedagogical University*, 2(37), 2, 90–96 [in Ukrainian]
15. Удич З. І., Шульга І. М., Миронова Л. А. (2023). Студентоцентричний підхід в умовах цифровізації навчання [Student-centered approach in the context of digitalization of learning]. *Інноваційна педагогіка – Innovative pedagogy*, 56(2), 151–154 [in Ukrainian]